

ตอนที่ 3

1.3 “เมื่อชั่วพ่อกู กูบ่าเรอแก่พ่อกู กูบ่าเรอแก่แม่กู กูได้ตัวเนื้อตัวปลา กูเอามาแก่พ่อกู กูได้หมากส้มหมากหวานเอ็นไต กิเนอร์อยกินดี กูเอามาแก่พ่อกู กูไปตีหนังวังข้างได้ กูเอามาแก่พ่อกู กูไปที่บ้านท่าเมือง ได้ข้างไต้วงง ได้บัวได้นาง ได้เงินได้ทอง กูเอามาเวนแก่พ่อกู”

ข้อความในจารึกถ้ำคันที่ 1 ระหว่างบรรทัดที่ 10 ถึงที่ 16 นี้ แสดงให้เห็นความสำคัญสองประการ ประการแรกได้แก่พระราชจริยวัตรของพ่อขุนรามคำแหง ในส่วนแห่งมาคาบิคุมุฏฐฐานธรรม. คือพระองค์ทรงปรนนิบัติบำรุงสนองพระมหากษัตริย์คุณในพระชนกและพระชนนี ด้วยพระราชหทัยอันเต็มเปี่ยมด้วยกตัญญูกตเวทิตาธรรม นำสรรเสริญเป็นอย่างยิ่ง ประการที่สอง ได้แก่พระปรีชาสามารถของพ่อขุนรามคำแหง เมื่อพระองค์ทรงดำรงพระยศเป็น “พระรามคำแหง” แล้ว พระองค์ก็ทรงเป็นขุนพลที่ทรงพระปรีชาสามารถ ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจสนองพระมหากษัตริย์คุณพระราชบิดา “ไปที่บ้านท่าเมือง” คือทรงเที่ยวปราบปรามข้าศึกศัตรูตั้งอาณาจักรสุโขทัยให้เป็นปึกแผ่นมั่นคงยิ่งขึ้น

ข้อที่ควรศึกษาในตอนนี้ คือ เมื่อชั่ว - บ่าเรอ - หมาก - ส้ม - หมากหวาน - ตีหนังวังข้าง - ไปที่บ้านท่าเมือง - ได้ข้างไต้วงง - ได้บัวได้นาง - เงิน - เวน

(1) เมื่อชั่ว หมายความว่าตลอดระยะเวลาที่มีชีวิตอยู่ เมื่อชั่วพ่อกู หมายความว่า ตลอดระยะเวลาที่พ่อกู (พ่อขุนศรีอินทราทิตย์) มีพระชนม์อยู่

(2) บำเรอ หมายความว่า คอยปฏิบัติ, คอยรับใช้, ทำให้พอใจ ข้อว่า “กูได้ คัวเนื้อคัวปลา กูเอามาแก่พ่อกู ฯลฯ ได้เงินได้ทอง กูเอามาเวนแก่พ่อกู” เป็นคำขยายวิธีการบำเรออย่างหนึ่งที่พ่อขุนรวมคำแห่งทรงปฏิบัติสนองพระมหากษัตริย์คุณพระชนกและพระชนนี

(3) หมายกส้ม-หมายกหวาน คำ หมาย ในที่นี้หมายถึง ผลไม้ เช่น หมายกม่วง, หมายกนาว เป็นต้น ปัจจุบันนี้คำกร่อนไป คงใช้ มะ เป็นพื้น เช่น มะม่วง, มะนาว เป็นต้น แต่ในถิ่นอีสานยังพูดว่า หมายก อยู่ตราบเท่าทุกวันนี้ แม้ในวรรณคดีอีสานก็ใช้ หมายก เป็นพื้น อย่างว่า

มีหมายกไม้	มีม่วงนาวากาน
มีทั้ง ขนุนหนามสุก	หมายกไฟเฟื่องส้ม
มีทั้ง หมายกหูกเกลี้ยง	เคียรกาชของหวาน
ชวนชวนสุก	หล่นลงเหลือหน้า.

(ขุนทิง. 8)

หมายกส้ม หมายถึงผลไม้ที่มีรสเปรี้ยว เช่น มะกรูด มะนาว มะเฟือง เป็นต้น รสเปรี้ยว นั้น ทางภาคอีสานยังเรียกว่า รสส้ม อยู่ตราบเท่าทุกวันนี้ เช่น มะม่วงเปรี้ยว ว่า หมายกม่วงส้ม เป็นต้น

หมายกหวาน หมายความว่า ผลไม้ที่มีรสหวาน เช่น ขนุน ลำไย น้อยหน้า เป็นต้น

(4) คีหนังวังข้าง เคยแปลกันมาว่า คล่องข้าง หากแปลอย่างนี้ถูกข้อว่า “กูไปตีหนังวังข้างได้” ก็คงหมายความว่า เราไปคล่องข้างได้ คำ คีหนัง กับ วังข้าง ก็คงมีความหมายอย่างเดียวกัน ที่พูดรวมกันเป็นคำซ้อน ก็เพื่อให้เป็นคำที่มีสร้อยคำ ซึ่งนิยมว่าเป็นคำพูดที่ไพเราะ หากกรณีเป็นไปตามที่กล่าวนี้ ความรู้ที่ได้จากข้อความนี้ก็คงมีเพียงเท่านี้

พิเคราะห์คุณารูปศัพท์ คำ ตีหนึ่ง กับ วังข้าง นี้ แม้จะมีความหมายอย่างเดียวกันในหลักการ แต่น่าจะมีความหมายต่างกันในวิธีการอยู่บ้าง เรื่องนี้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำรกราชานุกาภ ได้ประทานอธิบายไว้ว่า “วิธีจับข้างในเมืองเรา พิเคราะห์ในกฎมนเทียรบาลก่อนว่าด้วยอัยการข้าง มี 4 อย่างตั้งแต่โบราณจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์นี้”

“อย่างที่ 1 เรียกว่า โพนข้าง (เห็นจะหมายความรวมการที่ทำทุกอย่าง) ในกฎมนเทียรบาลเรียกว่า ต่อ (เห็นจะหมายความเฉพาะตรงไล่คล้องข้างเดือน) มีใน 2 มาตรา”

“มาตราหนึ่งว่า อนึ่ง พระที่นั่งเสด็จเข้าต่อเดือนและเดือนมีภาษีพระที่นั่งท่าทาอย่าให้ควาญถวายขอ”

“อีกมาตราหนึ่งว่า ถ้าพระที่นั่งเข้าต่อเดือน คล้องกลางแปลง และข้างกำข้างค่ายเชื่อนทวนหอก และข้างตึกสองข้างข้างพระที่นั่ง (ถ้าทรงคล้อง) และตึกเดือนเคียบและข้างทวนหอกเข้าช่วยมิทัน โทษถึงกาย ที่ในเรื่องพงศาวดารว่า ข้างพระเจ้าบรมโกศเมื่อยังเป็นพระมหาอุปราช แหงข้างพระที่นั่งพระเจ้าท้ายสระ ก็คือเสด็จไปโพนข้าง เหตุเกิดในขณะไล่คล้องข้างเดือนเวลากลางคืน อย่างพระยาเพชรพิไสยเล่าขึ้นเอง”

“อย่างที่ 2 เรียกว่า วางข้าง หรือ วังข้าง แต่เรียกกันเป็นสามัญในปัจจุบันนี้ว่า ตังคอกจับข้าง ในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงก็กล่าวถึง แต่ไม่มีรายการชัดเจน เหมือนกล่าวไว้ในกฎมนเทียรบาลว่า อนึ่ง เสด็จวางข้าง ให้ตั้งเชือกค้ำค่ายพราง และข้างอยู่ในเล่าไซร์ ให้ตั้งอาญา คือว่า ห้ามปากเสียงอ้ออิงต่าง ๆ อนึ่งค่ายทำแล้วมันคง แลข้างออกหน้าที่ใคร ให้กระเวนเสียบเสี้ย ถ้าข้างสำคัญ หน้าเสี้ยทั้งโคตร”

“วิธีจับข้างอย่างโพนและอย่างวัง ทำทั้งเป็นการหลวงและการเขลยศักดิ์ จับข้างกันทุกวันนี้ ในท้องที่ ๆ เป็นภูเขามาก เช่นในมณฑลพายัพและชุมพรใช้อย่างวังคองหากที่ชอกเขาคั้งคอก ข้างเดือนเข้าคอกเท่าใด จับหมค ในท้องที่อันมีที่ราบมากใช้จับด้วยวิธีโพนทั้งนั้น”

“อย่างที่ 3 คล้องในเพนียด ซึ่งเราเคยเห็นมาแต่เล็ก วิธีนี้หม่อมฉันเกิดจนเมื่อไปตุเพนียดที่เมืองลพบุรี ที่สร้างไว้กลางประตูเมืองทางค้ำวันออกเห็นวางพาดเล็ก

นัก ที่ไม่พอที่จะคล้องช้าง อย่างเช่นเพนียดที่พระนครศรีอยุธยา ต่อมาเมื่อหม่อมฉันไปเมืองเขมร ประจวบเวลาฝรั่งเสศชุกพบเพนียดที่นครธม สังเกตดูขนาดก็เล็ก และอยู่ริมกำแพงพระนครเช่นเดียวกับที่เมืองลพบุรี นึกถึงคำพระยาโบราณกล่าวว่าเพนียดที่กรุงศรีอยุธยา เดิมก็อยู่ตรงวัดของริมกำแพงพระนคร เหมือนที่เมืองลพบุรีและเมืองนครธม ความที่ปรากฏในพงศาวดารตอนจับขุนวรวงศาธิราช ที่หลังหม่อมฉัน ไปพบในหนังสือมองซิเออ เลอလာลูแบร์ ราชทูตฝรั่งเศสแต่ง เล่าเรื่องไปเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่เมืองลพบุรี ว่าได้ไปจับช้างที่เพนียด พรรณनाव่าล่อช้างตัวใหญ่เข้ามาในเพนียด แล้วขังเลี้ยงไว้จนเชื่อง จะว่าเป็นแต่คำฝรั่งเล่าโดยไม่รู้วิธีจับช้างของไทย ความก็ไปพ้องกับที่กล่าวในหนังสือพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา (เล่ม 2 หน้า 117) ตอนรัชกาลพระเจ้าเสือว่า เมื่อปีมะเมีย จุลศักราช 1067 (พ.ศ. 2245) ช้างพลายงาสั้น สูงประมาณ 6 ศอก ทิศโขลงมาเข้าเพนียด โปรด ให้กันช้าง (งาสั้น) สำคัญนั้นเข้าไปไว้ในวงพาด ให้ปรนปรือฝึกสอน ให้ค่อยชำนาญชำนาญ แล้วจึงนำเข้าไปไว้ในโรง ณ เพนียดครั้งนี้ นำสันนิษฐานว่า เพนียดเดิมจะเป็นแต่สำหรับล่อช้างใหญ่ที่เป็นตัวสำคัญ ให้เป็นช้างโขลงเข้าไปอยู่ในวงพาด แล้วระบายช้างโขลงออกไปเสีย ชังไว้แต่ช้างตัวสำคัญที่ปรารณา ไม่คล้องให้บอบช้ำ จึงทำเพนียดขนาดย่อมแต่พอควร เพนียดใหญ่ที่ทะเลหญ้า นำสันนิษฐานว่าจะสร้างต่อภายหลัง เพื่อจับช้างใหญ่ได้คราวละหลายตัว ถ้ายกคล้องในวงพาด แล้วล่อเข้าผูกทามในช่อง อย่างเช่นเราเคยเห็น”

“*อย่างที่ 4* คล้องช้างโขลงกลางแปลง อย่างเราเคยเห็น เพื่อคล้องช้างขนาดย่อม ๆ อาจจะคล้องทั้งเพนียดทะเลหญ้าและที่อื่น” (สารัตนสมเด็จ เล่ม 13 หน้า 81-84)

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้า กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงสรุปวิธีจับช้างของไทยไว้ว่า “หลักการจับช้างถ้าจะว่ามีแต่สองอย่างเท่านั้น คือถ้อนเข้าคอกจับอย่างหนึ่ง กับไล่ตะลุมจับในที่แจ้งอีกอย่างหนึ่ง อะไร ๆ ก็รวมอยู่ในสองอย่างนั้นสิ้น (สารัตนสมเด็จ เล่ม 13 หน้า 115) เกี่ยวกับข้อความในศิลาจารึกนี้ พระองค์ประทานอธิบายไว้ว่า “ที่ว่า *ไปตีหนังวังช้างได้*” นั้น หมายถึงไปตีเชือกหนัง คือเชือกบาศคล้องช้างในวังช้างได้” (สารัตนสมเด็จ เล่ม 13 หน้า 112)

มีทางที่น่าจะเป็นไปได้อีกทางหนึ่ง คือคำว่า ตีหนึ่ง อาจหมายถึงการคล้องช้าง โดยวิธีไล่ตะลุยเอาเชือกบาศ (ทางภาคอีสานเรียกหนึ่งประจำ) คล้องช้างบ่าอย่างที่ทำกันอยู่ ทางภาคอีสาน เช่นที่จังหวัดสุรินทร์ในปัจจุบันนี้ (ซึ่งตรงกับวิธีจับช้างอย่างที่ 1 และที่ 4) ส่วน วังช้าง นั้น น่าจะหมายถึงการจับช้างโดยวิธีต้อนเข้าคอกหรือเข้าเพนียด (ซึ่งตรงกับวิธีจับช้างอย่างที่ 2 และที่ 3) พิศเราะห์ตามภาษาถิ่นอีสาน คำ วัง นั้น ถ้าใช้เป็นคำกริยา แปลว่า ล้อม อย่างว่า

ฝูงเผ่าเชื้อ	ชั้นชาติแควนนาม มากิน
กูจัก คุณพลายชน	ส่งแสงชุ่มปุ่น
ผัดว่า วังเอาไค้	นางงามกลางหมู่
คนฟ่องบ้ำ	ชายพันช้อยชู แก่นเอ.
คำเกิบท่อง	เต็งพาบแมนเขื่อน
สนสนแกว	เจือคหนี่คูก้าน
วังเอาไค้	แกวเผิงท้าวแตก
ทูนี่ ข้าท่านเจ้า	ทองล้านลูกจอม แท้แล้ว
	(ชุง. 180-181)

โดยนัยนี้ วังช้าง ตามรูปศัพท์ จึงน่าจะแปลว่า ล้อมช้าง อันหมายถึงการ ล้อมจับช้างโดยวิธีต้อนเข้าคอกหรือเข้าเพนียด ดังกล่าวแล้ว.

(5) ไปที่บ้านท่าเมือง คำ ท่า เคยแปลกันมาว่า ตี แต่น่าจะแปลว่า กวาดต้อน ได้ก้วย (ดูคำอธิบาย ข้อ 1.2 (5))

(6) ได้ช้างได้วง เป็นสำนวน หมายความว่า ได้ช้าง.

(7) ได้บัวได้นาง คำ บัว เคยแปลกันมาว่า คนผู้ชาย นาง เคยแปลกันมาว่า คนผู้หญิง หากแปลอย่างนี้ดู ก็เป็นอันได้ความรู้ว่า ชาวไทยสมัยพ่อขุนรามคำแหงนั้น เรียกผู้ชายว่า บัว เรียกผู้หญิงว่า นาง แท้คำ ผู้ชาย ผู้หญิง ก็ปรากฏว่ามีใช้อยู่แล้วใน สมัยนั้น เช่นในศิลาจารึกหลักที่ 1 บรรทัดที่ 2 คำที่ 1 และบรรทัดที่ 11 คำที่ 2 และ หลักอื่น ๆ แม้ในหนังสือวรรณคดีเล่มแรกของไทย ซึ่งแต่งขึ้นในสมัยสุโขทัย คือ หนังสือ ไตรภูมิภค หรือ ไตรภูมิพระร่วง ก็ใช้คำว่า ผู้ชาย - ผู้หญิง เป็นพื้น ไม่พบคำว่า

บัว-นาง เสด เมื่อเป็นเช่นนี้จึงมีปัญหาว่า คำ บัว-นาง กับคำ ผู้ชาย-ผู้หญิง นั้น หากมีความหมายอย่างเดียวกันนิยมใช้ต่างกันอย่างไร น่าจะได้พิจารณาหาเหตุผลและวินิจฉัยกันต่อไป

พิเคราะห์ข้อความข้อความในศิลาจารึก มีแก่นใจชวนให้เห็นว่าคำ บัว-นาง กับคำ ผู้ชาย-ผู้หญิง นั้น น่าจะมีความหมายแตกต่างกันอยู่ เช่น ข้อความในจารึกหลักที่ 1 ด้านที่ 2 บรรทัดที่ 10-11 ว่า “ทั้งชาวแม่ชาวเจ้า ท่วยบัวท่วยนาง ลูกเจ้าลูกขุนทั้งสิ้น ทั้งหลาย ทั้งผู้ชาย-ผู้หญิง” จะเห็นว่า บัว-นาง กับ ผู้ชาย-ผู้หญิง ในที่นี้จะต้องมีความหมายต่างกัน ถ้ามีความหมายอย่างเดียวกันแล้ว จะจารึกคำที่มีความหมายอย่างเดียวกันไว้ในประโยคเดียวกัน เพื่อประโยชน์อะไร ด้วยเหตุนี้คำ บัว-นาง จึงน่าจะเป็นคำเรียกชาย-หญิง ที่มีฐานันดรศักดิ์ หรือเรียกด้วยความยกย่อง อย่างเดียวกับคำ ท้าว-นาง ในภาษาภาคอีสาน ส่วนคำ ผู้ชาย-ผู้หญิง นั้น น่าจะเป็นคำระบุเพศที่ผู้ถูกกันเป็นสามัญ เป็นอย่างนี้กระมัง

พิเคราะห์ตามภาษาถิ่นทางภาคอีสาน คำ บัว นั้น มีความหมายได้หลาย เช่น

ก. เมืองบัว หมายความว่า เมืองหลวง หรือเมืองใหญ่ อย่างว่า

พระบาทขี้	ขันชอมเพิงคี้
ปุ่นคำกวร	ค้อยตามแดงตัน
ฮอยที่ ไททานถ้อย	คูลุงเฮาด้อย จริงแล้ว
เมืองบัวเมียน	เมือบ้านมอมมवल.

(ฮุ่ง. 136)

ข. ลุงบัว หมายความว่า ลุงหลวง. ลุงใหญ่. ลุงกษัตริย์ อย่างว่า

เซ็งว่า ลุงบัวเต้า	ปลงเซ่งระวังเวียง
จักค้อย เขียวภูสูง	ส่งแสงขันค้อย
กลัวท้อ เขียมเอียงเลี้ยว	ลับสญเขียกหย่อน ก็ฎา
พี้ก็ แพงภาคน้อง	ปฐุมเต้าชัวลาง.

(ฮุ่ง. 85)

ก. ท้าวบัว หมายความว่า ท้าวหลวง, ท้าวใหญ่, กษัตริย์ผู้เป็นจอมทัพ อย่างว่า
 ท้าวบัวเปลื้อง ขอฝากขุมที
 ภายแก้วแข็ง ช่มเกลากลอยทัน
 เติ้งคู ผงรุติขึ้น เมื่อบนเหมื่อยหมอก
 แยะเดือนลัน สองลำไล่นำ.
 (ชู่. 143)

ข. ลูกบัว หมายความว่า ลูกหลวง หรือไพร่พล อย่างว่า
 ชื่อว่า ลูกบัวลัน เหลือราษฎรเงินยาง ก็ดี
 เขากัก โสมพลายสาร ส่งแก้วกวนม้าง
 บ่ช่าง ยูเขาให้ มาชชิงยาก เขาได้
 แท่นนี้ข้าท่าน เจ้าตัวสร้อย เชิญใกล้ช้วง.
 (ชู่. 142)

ง. หัวบัว หมายความว่า หัวหน้าใหญ่, แม่ทัพนายกอง อย่างว่า
 ผ่อเห็น ทุกปากชั้น หัวบัวเป็นดิน
 ถิ่นถิ่นจัต แจกเซยขวาซ้าย
 บุญกัลย์แก้ว เอินเสียงกลอยกล่าว
 ให้หลากไว้ หัวอ้ายกว่าเมือง.
 (ชู่. 157)

จ. ช้างบัว หมายความว่า ช้างหลวง, ช้างทัน อย่างว่า
 พระบาทไท้ หวะฝีกพานคำ
 เกลากลองเสียง ส่งตีเต็งเข้า
 ชุนเยียดัม บุญวังกวนก่อน
 ช้างบัวเท่า ทันหน้าเกี่ยวทาน.
 (ชู่. 148)

ตามทีกล่าวนั้น เป็นความหมายของคำ บัว ที่ใช้เป็นคุณศัพท์ ถ้าเป็นคำนามก็มี
ความหมายได้หลายอย่าง เช่น

ก. หมายถึงประมุขบ้านเมือง หรือกษัตริย์ อย่างว่า
ชว่าชว่าช่า อัยง่ากวนพัน
แองกอนทัง ไชยลือเลยสู
เล็งเห็น แมนฉกรรจแก้ สมครามกวนบัว
บางห้อง ชูฮีบคั้น ดินฟ้าออกมา.
(ชุง. 147)

เล็งท่าว่าท้าว ทานบัวปรารงค์ทอง นี้แล้ว
บางงาม ผันซางเซ็ง แกว่งทาวคิงพื่อน
ชื่อว่า แกวยอฟ้า ทังปวงเป็นเชื่อน ก็คิ
จักค้อย ย้อนหอกกัม ฤยลัมลวงแทง.
(ชุง 186)

ข. ในกรณี บัว มากับ นาง ถ้าคำทั้งสองนี้หมายถึงชาววัง คำ บัว หมายถึง
ฝ่ายหน้า คำ นาง หมายถึง ฝ่ายใน อย่างว่า

ผัดว่า ช้าใส่ท้าว เทบัวบนาง
สมภารเพ็ง แผ่นผลผายกว้าง
เมืองหลังชั้น มาดาพร้อมพี กุพิน
คุณพีบ้า เอาอ้างเก็งตน.
(ชุง. 111)

โดยนัยนี้ คำ บัว-นาง ในศิลาจารึกนี้ จึงน่าจะหมายถึงคนที่เป็นบริวาร คือ
บัว หมายถึง บริวารชาย นาง หมายถึง บริวารหญิง

มีทางที่น่าจะเป็นไปได้อีกทางหนึ่ง คือ คำ บัว กับคำ นาง นั้น น่าเป็น จะ
เป็นคำคำเดียว คือเป็นคำผสมว่า บัวนาง แต่พูดเป็นคำซ้อนว่า ได้บัวได้นางช่วยบัวช่วย
นาง เพื่อความไพเราะทางภาษา แต่ก็คงมีความหมายเพียงว่า ได้บัวนาง, ช่วยบัวนาง

เท่านั้น อย่างเดียวกับคำว่า ได้ข้างได้วง ซึ่งมีความหมายเพียงว่า ได้ข้าง เท่านั้น คำ บัว
น่าจะเพี้ยนมาจาก บัว ซึ่งแปลว่า ประณีต, รักษา อย่างว่า

พอกี้ ให้แม่เลี้ยง	หัตถบาตบัวศรี
ทั้งแม่นม	สี่คนบัวเจ้า
หลายวันถ้วน	บีเดือนแถมถ่าย
ชูปแจ่มเจ้า	งามล้ำคังเขียน. (วงศ์ยมาต)

บัวนาง หรือ บัวนาง จึงหมายถึงหญิงประณีต หรือนางบำเรอ, นางสนม
กำหนดต่อมาคำนี้เพี้ยนมาเป็น บัวนาง ซึ่งมีความหมายอย่างเดียวกับ บัวนาง อย่างว่า

เมื่อนั้น บัวนางคัน	กำนันสะกั้งตื่น
พระค้อย ชูสูงเขื่อน	ยังสะอื้นสิ้นสาย
บัวนางเหน้า	เขื่อนหลวงให้ทอด
พร้อมพาบเมียน	เมื่อห้องคังคราม. (ศิลาปรัช)

หากเป็นไปได้ตามนี้ คำ บัว-นาง ในศิลาจารึกนี้ ก็น่าจะมีความหมายอย่าง
เดียวกับคำ บัวนาง ในภาษาถิ่นคังกล่าวนี้

มีข้อที่น่าสังเกตอย่างหนึ่ง เคยได้ยินคนโบราณเรียกเงินค่าสินสอดว่า ค่าสินหัว
บัวนาง ซึ่ง บัวนาง ในคำนี้ น่าจะเป็นคำเรียกหญิงทั่วไปด้วยความยกย่อง อันแสดงให้
เห็นว่าคำ บัวนาง นั้นเดิมคงเป็นคำเรียกหญิงชาวไร่ชาววังคังกล่าวแล้ว

อีกประการหนึ่ง ในภาษาถิ่นทางภาคอีสานและพายัพ มีคำที่มีเสียงใกล้เคียงกัน
และมีความหมายอย่างเดียวกันกับ บัว อยู่อีกคำหนึ่ง คือคำ โป้ ซึ่งแปลว่า ใหญ่ หรือ
ผู้เป็นหัวหน้า เช่น ชีโก้โป้ หมายความว่า ชีโก้ก่อนใหญ่ โฝเป็นโป้เจ้า หมายความว่า
ใครเป็นหัวหน้าเธอ และในตำนานพระเจ้า 7 พระองค์ว่า “โป้คามณี ได้เมืองแล้วก็
นั่งอยู่เชียงใหม่ จึงแกลงแม่ทัพออกมาฟาคคีชู้บ้านชูเมือง หือโป้หลังคำคุมเอาริพลไปเมือง
ลคอรทังมวล” ซึ่งคำ โป้ ในที่นี้ หมายถึงนายทหารผู้ใหญ่ หรือแม่ทัพนายกอง เห็นจะ
เป็นคำยเหตุนี้กระมัง คนในไร่ในวังซึ่งเป็นฝ่ายหน้า อันมีลักษณะเป็น โป้ หรือเป็นหัว
หน้า จึงเรียกว่า บัว ส่วนคำ นาง ก็น่าจะหมายความว่า อ่อน หรือ อ่อนโยน เช่น

หน่อไม้ที่ฝังดินอยู่ยังไม่โผล่พ้นดิน กำลังมีเนื้ออ่อน เรียกว่า หน่อไม้นางกิน แม้ต้นไม้อ่อนลำต้นกำลังสวยงาม ดินอีสานเรียกว่า ไม้กำลังเป็นนาง เห็นจะเป็นด้วยเหตุนี้กระมัง คนในรั้วในวังซึ่งเป็นฝ่ายใน อันมีลักษณะเป็นนางหรือเป็นผู้อ่อนโยน ผู้สวยงามจึงเรียกว่า นาง

(8) ได้เงินได้ทอง น่าจะให้คำอ่านว่า ได้เงื่อนได้ทอง ให้ตรงกับคำจารึก แม้ เงื่อน จะแปลว่า เงิน ก็ไม่ควรให้คำอ่านว่าเงิน เพราะคำอ่านไม่ใช่คำแปลหากให้คำอ่านว่าเงิน ก็จะทำให้เข้าใจไปว่า คนไทยสมัยพ่อขุนรามคำแหงนั้นเรียกเงินว่าเงินเหมือนคนไทยในปัจจุบันนี้ แต่ตามข้อเท็จจริงนั้น น่าจะเป็นว่า คนไทยสมัยพ่อขุนรามคำแหงนั้นเรียกเงิน ว่า เงื่อน แม้เสียง เออ กับ เอื้อ อาจใช้แทนกันได้ในบางกรณี เช่น ข้าศึก-ข้าศึก เป็นตัน (ดูคำจารึกค้ำที่ 1 บรรทัดที่ 31 และค้ำที่ 4 บรรทัดที่ 36-37) แต่คำ เงื่อน นี้ท่านจารึกเป็นเสียง เอื้อ คงเส้นคงวาเสมอ เช่น ในบรรทัดที่ 21, 29 (ค้ำที่ 1) ก็เป็นอย่างนี้ ถ้าให้คำอ่านตรงกับคำจารึก เราก็จะได้ความรู้ว่า คำไทยค้ำนี้ได้เปลี่ยนแปลงมาอย่างไร ในไตรภูมิภคฉบับโบราณก็ใช้ว่า เงื่อน เป็นพื้น มีใช้ เงิน บ้างเป็นส่วนน้อย แต่ฉบับที่ตีพิมพ์เป็นอักษรไทยแล้ว ได้เปลี่ยนเป็น เงิน โดยตลอด ในภาษาถิ่นทางภาคอีสานบางตำบล เรียกเงินว่า งึน อยู่ในปัจจุบันนี้ซึ่งทำให้เห็นว่า ชั้นเดิม นั้นคนไทยอาจเรียกเงินว่า งึน แล้วเพี้ยนมาเป็น เงื่อน เป็น เงิน หรือเดิมเรียกว่า เงื่อน แล้วเพี้ยนมาเป็น เงิน เป็น งึน ก็ได้.

(9) เวน เป็นคำกริยา หมายความว่า มอบให้ คำนี้บางทีก็พูดว่า มอบเวนให้ เช่นในไตรภูมิภคหรือไตรภูมิพระร่วง (หน้า 603) ว่า “แต่ไปเมื่อหน้าดินถานบ้านเมืองปราสาทเรือนหลวง ช้างม้าช้างไท ไพร่พลทั้งผอง เงินทองของแก้วแลนางนักษัตรทั้งหมดนี้ 6 พันร้อย มอบเวนให้แก่เจ้า แลนางจงเป็นเจ้าแก่เขาเถิด” ในภาษาถิ่นทางภาคอีสานนิยมพูดว่า มอบเวนเคนให้ แต่ในวรรณคดีใช้ว่า เวน เป็นพื้น อย่างว่า

อันที่ เรืองไญเจ้า เงินยางขมมาก
เวนทั้ง ประเทศชั้น เชียงล้านมอบมวล.
(ขุ. 128)

...ก็อันบ้านเวนเมืองหื่อนายทิพจักรเป็นจอม. (ตำนานพระเจ้า 7 พระองค์ หน้า 16)